

RECENZJE

Stanisław Jankowski, Dariusz Sztuk, *Historia zbawienia*, Warszawa : Wydawnictwo Salezjańskie 2018, 252 s.

Publikacja ta ma dwóch autorów. Pierwszy współautor, ks. prof. dr Stanisław Jankowski, ma już w swym dorobku sporo poważnych osiągnięć naukowo-dydaktycznych. Przez wiele lat pełnił funkcję ojca duchownego oraz wykładowcy biblistyki w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku i w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W Wydziale współpracował z wybitnym biblistą polskim, ks. prof. dr hab. Waldemarem Chrostowskim. Nadto jest zasłużonym członkiem Teologicznego Towarzystwa Naukowego WSD we Włocławku. Drugi współautor, ks. dr Dariusz Sztuk, pracownik naukowy w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego i wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie, jest również znanym biblistą i egzegetą patrystycznym. O przygotowaniu dydaktyczno-naukowym współautorów świadczą ich biogramy, zamieszczone po stronie wewnętrznej okładki książki. Zarówno słowa powyższe, jak i treść biogramów znajdują swoje uzasadnienie w treści recenzowanego dzieła naukowego pt. *Historia zbawienia*.

Składa się ono z poprzedzonych wstępem (s. 7–14) trzech części: 1) *Wprowadzenie do historii zbawienia* (s. 15–46), 2) *Zbawienie w ujęciu historycznym* (s. 47–101), 3) *Historia zbawienia – ujęcie systematyczne* (s. 103–203), a podsumowanych zakończeniem (s. 205–208). Ujęcie systematyczne – jak zaznaczyli autorzy – jest pomyślane „jako pogłębienie perspektywy historycznej” (s. 13).

Część pierwsza ma charakter wprowadzenia do historii zbawienia. Opracowanie wystarczająco przybliży czytelnikowi problematykę stanowiącą jej podkład merytoryczny. Autorzy zarysowują w niej, z ogromnym znawstwem naukowym, kondycję człowieka, będącą punktem wyjścia prawdy o konieczności zbawienia. Zatem, jak słusznie twierdzą, jest ona podłożem historii zbawienia. Obejmuje więc każdego człowieka, którego życie urzeczywistnia się w określonym czasie i przestrzeni (s. 33). Stąd, jak zauważają, zarówno historia, jak i kondycja człowieka tworzą jasno określoną osnowę historii zbawienia. Analiza treściowych ich elementów konstytutywnych, dokonana z ogromną wnikliwością naukową, zaowocowała niepodważalnym wnioskiem logiczno-egzystencjalnym. Sformułowano go jednoznacznie, przekonująco i racjonalnie.

Opisane tło (s. 16–20) metodycznie uzasadnia prawdę, iż człowiek „jest istotą potrzebującą ratunku, zbawienia na przestrzeni całej swojej ziemskiej egzystencji” (s. 36). Tak precyzyjnie sformułowane twierdzenie wybrzmiewa językiem głęboko racjonalnym kategorycznie, a przy tym jest w swojej jednoznaczności bardzo czytelne i przekonujące. Lektura tej części opracowania rodzi refleksje ukierunkowane na niekwestionowaną potrzebę zbawienia. Już sama natura ludzka, jak przekonują autorzy, otwiera się na jej rzeczywistość, którą szeroko traktuje Pismo Święte. Ona była od zarania dziejów ludzkich centralnym przedmiotem zainteresowania i treścią intelektualnych poszukiwań. Autorzy książki przypominają, że już starożytność próbowała wyjaśniać tajemnice świata, który był areną ważnych dla ludzi wydarzeń. Czyniono tak w aspekcie religijnym (mitologia) i racjonalnym (filozofia). Ów syntetyczny kontekst prehistoryczny przekonuje, że człowiek szukał od dawna odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące sensu i celu życia.

Inną możliwość odnalezienia odpowiedzi na dręczące pytania ludzkość otrzymała w Objawieniu. Jego źródłem jest ten sam Bóg Stworzyciel świata, który zaopatrując w swój „komentarz” wprowadza w sens i cel życia człowieka, powołanego do nieśmiertelności (s. 19). Zatem jest on w stanie poznać, w danym mu Objawieniu, siebie „jako istotę wielorako ograniczoną i śmiertelną, lecz wyposażoną w nadzieję, przewyżającą śmierć i ukierunkowaną na życie mimo śmierci (zbawienie)” (s. 20).

Objawienie to zostało utrwalone na kartach Pisma Świętego przy pomocy wielorakich form literackich. Zatem autorzy, zgodnie z hermeneutyką biblijną, akcentują, że obecna w nim wizja świata ma charakter zarówno historyczny, jak i nadprzyrodzony. Objawione w jej przestrzeni zbawienie urzeczywistnia się w czasie i zmierza do wieczności. Wprawdzie zostało wypowiedziane słowem, ale jest wydarzeniem realizującym się w Kościele pod osłoną znaków. Są one opisane specyficznym językiem i formą literacką, zwaną apokaliptyką „wymykającą się jednoznacznej interpretacji” (s. 36). Autorzy podjęli się, przed zarysowaniem historii zbawienia, słusznej naukowej introdukcji biblijnej. Tak wprowadzają czytelnika w głęboką i bogatą treść takich pojęć, jak: „historia” i „zbawienie” (s. 21–40) oraz „Pismo Święte” i „historia zbawienia” (s. 40–46).

Biblia pod względem formy i treści zawiera teksty narracyjne o wydarzeniach, dające wrażenie relacji historycznych. Jednak, jak zauważają autorzy, ich cel jest o wiele bardziej doniosły. Biblia odsłaniając historię zbawienia, pozwala człowiekowi wnikać nieco w wewnętrzny świat Boga i poznać motywacje, którymi kierował się, gdy stwarzał świat i podjął plan jego zbawienia. Idąc po linii nauczania Księgi Mądrości, wskazują na działającą we wszystkich Jego aktach miłość ukierunkowaną na perspektywę nieśmiertelności. Ponieważ Bóg dla niej stworzył człowieka, dlatego jest ona przedmiotem powszechnego zainteresowania ludzkiego, w czym przejawia się jego instynkt samozachowawczy. Te zaś elementy razem wzięte, jak odsłania struktura treściowa drugiej części książki, jawią się jako punkt wyjścia nauki o zbawieniu. Interesujące jest więc

wyjście od podłoża egzystencjalno-antropologicznego, w świetle którego autorzy wskazują przekonująco na kwestię nieśmiertelności, wyrażającą się między innymi w pragnieniu zachowania życia.

Zatem idea zachowania życia i nieśmiertelności jest wpisana w naturę ludzką, która otwiera człowieka na temat zbawienia, który szeroko podejmuje Biblia, „ilustrując go dziejami Izraela i Kościoła” (s. 47). Współautorzy słusznie rozgraniczają te dwa etapy zbawienia, celem ukazania ich organicznej jedności i kontynuacji. Starotestamentowa ekonomia zbawcza przygotowywała prorocznie wielorakimi obrazami typicznymi, w wydarzeniach historii Izraela, nadejście Odkupiciela i królestwa mesjańskiego. Spełniły się one z chwilą przyjścia Chrystusa, który założył królestwo Boże, objawił Ojca i siebie w swojej śmierci, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu. Zsyłając zaś Ducha Świętego dokończył zbawienia (s. 47). Ponieważ stał się jego sprawcą, dlatego przyciąga wszystkich do siebie.

Autorzy książki na tej podstawie stwierdzają: „Tylko jako jedność w etapowości może być widziane i rozumiane Pismo Święte obu Testamentów” (s. 47–48). Ta świadomość stała się wektorem wytyczającym następujące logicznie po sobie elementy strukturalne drugiej części książki: prehistoria i protohistoria zbawienia, typologia dziejów zbawienia, pustynia tłem i sceną zbawczych akcji Boga, historia zbawienia w sakralnej przestrzeni Ziemi Świętej, typiczna realizacja zbawczej ekonomii w etapach historii zbawienia, początek spełnionych obietnic, Apostołowie świadkami spełnionych obietnic zbawienia i głoszenie zbawienia po krańce ziemi i czasu. W świetle więc metodologii nauk biblijnych trzecia część książki jest logiczna i niezbędna, ponieważ ujęcie systematyczne historii zbawienia pogłębia jego perspektywę historyczną. Dlatego słuszna jest sugestia, aby ze względu na trudności w traktowaniu materiału biblijnego (tworzywa teologii biblijnej), lektura obu części (II i III) przebiegała równolegle. Jest ona uzasadniona, ponieważ chronologię zbawczych inicjatyw Boga w Izraelu i w Kościele dopełnia systematyczne ujęcie istotnych w historii zbawienia pojęć i instytucji. One nadają jej szczególnej dynamiki, zwłaszcza gdy uwzględnimy biblijny fenomen odsłaniający Boga zbawiającego swoje stworzenie.

Książka uwzględnia tylko niektóre tematy szerokiego obszaru wcześniej przywołanych zagadnień. Autorzy, jako konsekwentni prezwenterzy niniejszego tematu, w strukturze trzeciej części opracowania podejmują następujące zagadnienia: Narzędzia zbawienia; Bóg bliski swoich stworzeń; Przymierze – dar, zadanie, odpowiedzialność; Grzech – niegodziwość, głupota i skutki; *Maiores est Deus* – Bóg wobec zła i zbawienia grzesznika; Współpracownicy Boga zbawiającego; Psalmi syntezą historii zbawienia; Jezus Chrystus spełnioną obietnicą zbawienia; Kościół – zbawienie już, chociaż jeszcze nie teraz; *Paideia Theou* – Bóg zbawia, wychowując.

Zatem historia zbawienia utrwalona na kartach Biblii i w dziejach myśli różnych religii jest „tematem absolutnie oryginalnym” (s. 208), obejmującym całokształt życia człowieka. Jest bez wątpienia źródłem poznania: jego pocho-

dzenia, sensu istnienia, losu po śmierci, pragnienia sprawiedliwości oraz potrzeby egzystencjalnego bilansu zasług i krzywd. Centralnym zaś punktem jest Osoba Chrystusa, będącego fundamentem, zaprezentowanej w opracowaniu, historii zbawienia. Autorzy akcentują wprost, że dzieje się ona i urzeczywistnia w Chrystusie. Ich istotę ukazują esencjonalnie Jego własne Imię: Jezua – Jahwe zbawia. Dzieje te są opowiedziane w Biblii językiem ludzkim. Tak więc „zbawienie jest według Objawienia treścią i sensem historii, stąd jej nazwa – historia zbawienia” (s. 208).

Analiza tekstów biblijnych pozwoliła autorom książki postawić i zreferować cenne wnioski merytoryczne (s. 205–207), inspirujące potrzebę dalszych badań naukowych w uniwersyteckich wydziałach teologicznych oraz w instytutach teologicznych.

Godna uwagi, dająca wiele do myślenia, jest formuła, w której nakreślono paradoksalną sytuację dwoistego postrzegania Biblii. Z nią łączy się podwójna interpretacja i odmienne jej traktowanie. Tak więc może być postrzegana jako sakrament słowa Bożego albo jako czysty zapis myśli ludzkiej, z innych czasów i z innej kultury. W tej ostatniej opcji nie ma miejsca dla orędzia zbawczego, Biblia pełni jedynie ewentualną funkcję bazy źródłowej dla studium religioznawczo-polityczno-socjologicznego.

Należy zatem stwierdzić, iż autorzy opracowania jawią się w jego perspektywie jako uczeni mający wiele do powiedzenia w zakresie nauk biblijnych. Recenzowana książka stanowi liczący się wkład merytoryczny we współczesne jej osiągnięcia naukowe. Zatem zaprezentowane dzieło poleca się nie tylko biblistom, ale także teologom, duszpasterzom i wiernym świeckim chrześcijanom, traktującym na serio wiarę i wiedzę chrześcijańską, zwłaszcza szukającym odpowiedzi na fundamentalne pytania egzystencjalne. Różnorodność trudnych elementów treściowych została ujęta językiem komunikatywnym, merytorycznie, co gwarantuje, że jej satysfakcjonująca lektura zrodzi naukowo-egzystencjalne efekty.

ks. Lech Król

Stanisław Urbański, *Mistyczki niepodległej Polski 1918–2018. Przesłanie Jezusa*, Warszawa 2018, 312 s.

Św. Paweł Apostoł stwierdzeniem: „Nikt też nie może powiedzieć bez pomocy Ducha Świętego: «Panem jest Jezus». Różne są dary łaski, lecz ten sam Duch; różne też są rodzaje posługiwania, ale jeden Pan; różne są wreszcie działania, lecz ten sam Bóg, sprawca wszystkiego we wszystkich” (1Kor 12, 3–6) – wyraźnie wskazuje, że w rozwoju życia duchowego człowieka pierwszorzędą rolę odgrywa Bóg. On też osobę zaangażowaną w osobiste życie duchowe wprowadza na płaszczyznę życia mistycznego. W sposób tajemniczy i z ogromną subtelnością wiedzie ją do nowego sposobu poznania i działania jednoznacznie